

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO JURISDIKCIJOS RIBOS

Dr. Vytautas Sinkevičius

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 46
Elektroninis paštas ktk@ltu.lt

Pateikta 2002 m. lapkričio 5 d.

Parengta spausdinti 2002 m. gruodžio 12 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto dekanas docentas dr. Juozas Žilys ir šio fakulteto Konstitucinės teisės katedros docentas dr. Egidijus Jarašiūnas

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjamos Konstitucijos nuostatos, nustatančios Konstitucinio Teismo jurisdikciją, analizuojama, kaip Konstitucinis Teismas interpretuoja šias Konstitucijos nuostatas. Atskleidžiama, kaip formavosi Konstitucinio Teismo doktrina, parodoma, kaip ši doktrina kinta. Analizuojant Konstitucinio Teismo nutarimus pateikiami argumentai, kuriais remdamasis Konstitucinis teismas pamažu plečia savo jurisdikcijos ribas.

Konstituciją sudaro ne tik Konstitucijos tekstas, jame išdėstytos teisės normos, bet ir jos principai [1, p. 6]. Konstituciją taip pat sudaro Konstitucinio Teismo doktrina (konstitucija yra tai, ką apie ją pasakė Konstitucinis Teismas). Konstituciją reikia nuolat aiškinti, nes tol, kol kuri nors Konstitucijos nuostata nėra oficialiai išaiškinta, ji gali būti įvairiai interpretuojama, dėl jos turinio gali būti ginčijamasi. Konstituciją oficialiai gali aiškinti vienintelis subjektas – Konstitucinis Teismas. Tai teismas daro sprenddamas, ar įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai – neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams (Konstitucijos 102 str. 1 d.). Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnio 2 dalį Konstitucinio Teismo nutarimai turi įstatymo galią ir yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams. Konstitucijos 107 straipsnyje nustatyta, jog įstatymas ar kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. Konstitucinio Teismo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami. Konstitucinio Teismo nutarimo pripažinti teisės aktą ar jo dalį nekonstituciniu galia negali būti įveikta pakartotinai priėmus tokį pat teisės aktą ar jo dalį (Konstitucinio Teismo įstatymo 72 str. 5 d.).

Konstitucinio Teismo nutarimo visos sudedamosios dalys yra tarpusavyje susijusios, Konstitucinio Teismo nutarimas sudaro vieną visumą [2]. Privaloma (įpareigojanti, saistanti) yra ne tik Konstitucinio Teismo nutarimo rezoliucinė dalis, kurioje pripažįstama, jog tam tikras teisės aktas (jo dalis) prieštarauja Konstitucijai, bet ir nutarimo motyvuojamoji dalis, kurioje pateikiami argumentai bei motyvai, pagrindžiantys Konstitucinio Teismo sprendimą [3]. Nors Konstitucijoje nėra formaliai įtvirtinta, jog Konstitucinio Teismo nutarimo motyvuojamoji dalis yra privaloma, tačiau vien dėl to, jog sprenddamas analogiškus konstitucinius ginčus Konstitucinis Teismas turės vadovautis ankstesnėse bylose pateiktais samprotavimais, argumentais bei motyvais, kad analogiškose bylose Konstitucinio Teismo sprendimai bus analogiški, įstatymų leidėjui koreguojant teisinį reguliavimą, kuris buvo pripažintas priešta-

raujančiu Konstitucijai, tenka pareiga vadovautis ne tik Konstitucinio Teismo nutarimo rezoliucine dalimi, bet ir nutarimo konstatuojamoje dalyje išdėstytais teisiniais motyvais. Konstitucinio Teismo nutarimuose išdėstyti teisiniai motyvai gali būti laikomi ir prejudiciniais faktais [4, p. 14]. Konstitucinio Teismo nutarimai (tiek jų rezoliucinė, tiek ir konstatuojamoji dalys) yra teisės šaltiniai [5].

Pastebėtina, kad ne visi sutinka su nuomone, jog Konstituciją sudaro ne vien jos tekstas, joje išdėstytos teisės normos, bet ir konstituciniai principai bei Konstitucinio Teismo doktrina. Tokia Konstitucijos samprata dažniausiai nepriimtina politikams, nes ji – kilus ginčui dėl Konstitucijos nuostatų tikrojo turinio sampratos, dėl tariamo atskirų Konstitucijos nuostatų nesuderinamumo ar vidinio prieštaravimo ir pan. – atima iš politikų galimybę (ar bent gerokai ją sumažina) reikalauti pakeisti ar papildyti Konstituciją pagal politikų sampratą. Juk iš tiesų nebūtina keisti tai, ką galima išaiškinti!

Konstitucijos stabilumas yra didelė vertybė, visos teisės sistemos stabilumo pagrindas, todėl Konstitucijos pakeitimai darytini tik tuomet, kai tai yra akivaizdžiai būtina, neišvengiama dėl iš esmės pakitusių ekonominių, socialinių, politinių ir kitų sąlygų. Tol, kol Konstitucijos nuostatos „leidžiasi“ interpretuojamos, Konstitucijos tekstas neturėtų būti „judinamas“, nes būtent galimybė interpretuoti Konstitucijos tekstą leidžia pritaikyti Konstituciją prie nuolat besikeičiančių gyvenimo sąlygų, prie naujų asmens, visuomenės ir valstybės poreikių nekeičiant Konstitucijos teksto. Interpretuojant Konstituciją jai suteikiama gyvybingumo ir dinamiskumo, kartu yra išsaugomas Konstitucijos stabilumas.

Pagal Konstitucijos 105 straipsnį Konstitucinis Teismas nagrinėja, ar Konstitucijai neprieštarauja įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai. Konstitucinis Teismas taip pat nagrinėja, ar Konstitucijai ir įstatymams neprieštarauja Respublikos Prezidento aktai, Respublikos Vyriausybės aktai.

Nurodytos Konstitucijos nuostatos, nors jos iš pirmo žvilgsnio atrodo visiškai aiškios, vis dėlto leidžia kelti kai kuriuos teorinio ir praktinio pobūdžio klausimus [6, p. 29–40]. Visų pirma tokį: ar pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti tik *galiojančių* įstatymų, kitų Seimo priimtų teisės aktų, Respublikos Prezidento, Vyriausybės aktų konstitucingumą, ar Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją turi įgaliojimus tirti ir tų įstatymų bei kitų teisės aktų konstitucingumą, kurių galiojimas yra pasibaigęs (jie yra pakeisti arba panaikinti).

Konstitucinio Teismo nutarimų analizė leidžia daryti išvadą, kad Konstitucinis Teismas savo veiklos pradžioje suformulavęs nuostatą, jog jis tiria tik galiojančių įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai, vėliau šią nuostatą pamažu keitė ir šiuo metu laikosi visiškai priešingos nuomonės. Pažvelkime, kaip kito Konstitucinio Teismo doktrina šiuo klausimu.

Minėtina, kad pradžioje Konstitucinis Teismas laikėsi nuostatos, jog jis tiria tik galiojančius teisės aktus. Tokia Konstitucinio Teismo nuostata pirmą kartą netiesiogiai buvo suformuluota 1993 m. spalio 13 d. sprendime, kuriame Konstitucinis Teismas konstatavo, jog ginčijamos teisės normos panaikinimas yra pagrindas pradėti teisenai nutraukti [7]. Konstitucinis Teismas rėmėsi Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalimi, kurioje nustatyta, jog „ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“. Pažymėtina, kad minėtas sprendimas buvo priimtas byloje, kurioje į Konstitucinį Teismą su prašymu iširti teisės akto atitiktį Konstitucijai kreipėsi Seimo narių grupė.

Analogiškos nuostatos Konstitucinis Teismas laikėsi ir tuomet, kai į Konstitucinį Teismą kreipdavosi ne Seimo narių grupė, bet teismai. Nagrinėdamas iš teismo gautą prašymą Konstitucinis Teismas pirmą kartą minėtą nuostatą netiesiogiai suformulavo 1993 m. gruodžio 21 d. sprendime [8], kuriame, remdamasis jau minėta Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies nuostata, jog „ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“, nusprendė pradėti teiseną byloje nutraukti. Praėjus maždaug pusantrų metų Konstitucinis Teismas 1995 m. liepos 5 d. sprendime jau tiesiogiai įtvirtino nuostatą, jog jis nagrinėja tik galiojančių teisės aktų konstitucingumą: interpretuodamas Konstitucijos 105 straipsnį ir Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnį, kuriuose nustatyta, jog Konstitucinis Teismas nagrinėja ir sprendžia, ar neprieštarauja Konstitucijai įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai, taip pat ar neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams Respublikos Prezidento bei Vyriausybės priimti aktai, Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad

„Konstitucinis Teismas nagrinėja bylas dėl *galiojančių* teisės aktų atitikimo Konstitucijai ir įstatymams“. Atsižvelgdamas į tai, kad ginčijamų Vyriausybės nutarimų galiojimo laikas yra pasibaigęs ir kad tai yra pagrindas pradėtą teiseną byloje nutraukti, Konstitucinis Teismas nusprendė pradėtą teiseną byloje nutraukti [9].

Pažymėtina, kad būtent taip interpretuodamas Konstitucijos 105 straipsnį ir Konstitucinio Teismo įstatymo 1 bei 69 straipsnius Konstitucinis Teismas yra priėmęs ne vieną sprendimą nutraukti pradėtą teiseną, kai sprendė įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai gavęs tiek Seimo narių grupės, tiek ir teismų prašymus.

Konstitucinio Teismo nuostata, jog Konstitucinis Teismas nagrinėja bylas tik dėl galiojančių teisės aktų konstitucingumo, pasikeitė 1999 metų viduryje. Pagal Seimo narių grupės prašymą išnagrinėjęs, ar 1998 metų valstybės biudžeto įstatymo kai kurie straipsniai neprieštarauja Konstitucijai, Konstitucinis Teismas 1999 m. liepos 9 d. priėmė nutarimą [10] (1998 m. valstybės biudžeto įstatymo galiojimo laikas jau buvo pasibaigęs – nurodytas įstatymas baigė galioti 1998 m. gruodžio 31 d.), kuriame pripažino 1998 metų valstybės biudžeto įstatymo kai kuriuos straipsnius prieštaraujančiais Konstitucijai. Pastebėtina, jog šiame nutarime Konstitucinis Teismas nepateikė jokių argumentų, kodėl jis išnagrinėjo jau negaliojančio įstatymo atitiktį Konstitucijai.

Tai, kad buvo išnagrinėta negaliojančio įstatymo atitiktis Konstitucijai, sudarė prielaidas modifikuoti Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalyje įtvirtintos nuostatos, jog ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas nutraukti pradėtą teiseną, sampratą. Konstitucinis Teismas 2000 m. balandžio 5 d. nutarime [11] konstatavo, jog formuluotė „yra pagrindas pradėtai teisei nutraukti“ aiškintina kaip nustatanti Konstitucinio Teismo *teisę*, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, nutraukti pradėtą teiseną, bet ne kaip nustatanti, jog kiekvienu atveju, kai ginčijamas teisės aktas yra panaikintas, pradėta teiseną turi būti nutraukta. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad teismui kreipusis su prašymu iširti, ar teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymui (nors ginčijamas teisės aktas ir yra pakeistas), o Konstituciniam Teismui neišsprendus šio klausimo iš esmės nebūtų pašalintos teismui kilusios abejonės dėl teisės akto konstitucingumo. Nepašalinus abejonų dėl byloje taikytino teisės akto konstitucingumo ir pritaikius tokį aktą sprendžiant bylą galėtų būti pažeistos asmens konstitucinės teisės ir laisvės.

Atkreiptinas dėmesys, kad ir pagal pakoreguotą minėtos formuluotės interpretavimą: Konstitucinis Teismas turi *teisę*, bet ne pareigą, nutraukti pradėtą teiseną, Konstitucinis Teismas pasiliko sau galimybę nutraukti pradėtą teiseną, kai ginčijamas teisės aktas yra panaikintas, neatsižvelgiant į tai, koks subjektas kreipėsi į Konstitucinį Teismą. Taigi ir tuo atveju, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi teismas, kuriam kilo abejonų dėl jo nagrinėjamoje byloje taikytino teisės akto konstitucingumo. Pažymėtina ir tai, kad koreguodamas Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies formuluotės „ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas pradėtai teisei nutraukti“ sampratą Konstitucinis Teismas nurodytoje byloje nesirėmė tiesiogiai Konstitucija: Konstitucinis Teismas savo teisę nutraukti pradėtą teiseną „išvedė“ interpretuodamas tik Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies formuluotę „ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėtai teisei nutraukti“.

Formuluotės „yra pagrindas pradėtai teisei nutraukti“ samprata buvo esmingai pakoreguota Konstitucinio Teismo 2002 m. rugpjūčio 21 d. nutarime [12]. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad pagal Konstituciją tik Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams (102 str. 1 d.). Konstitucijos 110 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog teisėjas negali taikyti įstatymo, kuris prieštarauja Konstitucijai. Pagal Konstitucijos 110 straipsnio 1 dalį tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisės aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo šios bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą, prašydamas spręsti, ar šis įstatymas arba kitas teisės aktas atitinka Konstituciją. Aiškindamas, ką reiškia minėtas konstitucinis reguliavimas, Konstitucinis Teismas vadovavosi tuo, jog Konstitucijoje nėra ir negali būti įtvirtintas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį Konstitucijoje nustačius subjekto (šiuo

atveju – teismo) teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti teisės akto atitiktį Konstitucijai, kitam subjektui, t. y. Konstituciniam Teismui, Konstitucijoje nebūtų nustatyta pareiga išnagrinėti tokį prašymą. Jeigu Konstituciniam Teismui nebūtų nustatyta *pareiga* išnagrinėti iš teismo gautą prašymą, tokiu atveju Konstitucijoje įtvirtinta teismo teisė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į Konstitucinį Teismą netektų prasmės (iš tiesų, kokia prasmė stabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į Konstitucinį Teismą, jeigu jis gali nutraukti teiseną ir neatsakyti į svarbiausią klausimą: ar teisės aktas, kuris turi būti taikomas konkrečioje byloje, neprieštarauja Konstitucijai). Aiškindamas minėtas konstitucines nuostatas Konstitucinis Teismas rėmėsi tuo, kad Konstitucijoje yra įtvirtinta ne tik teismo teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti teisės akto atitiktį Konstitucijai, bet ir teismo teisė gauti Konstitucinio Teismo atsakymą į tai, ar teismo nurodytas teisės aktas, kuris turi būti taikomas konkrečioje byloje, neprieštarauja Konstitucijai. Todėl Konstitucinis Teismas konstatavo, jog minėtos Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalies ir 110 straipsnio nuostatos reiškia, kad tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi byla nagrinėjantis teismas, kuriam kyla abejonių dėl byloje taikytino teisės akto konstitucingumo, Konstitucinis Teismas *turi pareigą išnagrinėti teismo prašymą neatsižvelgdamas į tai, ar ginčijamas arba kitas teisės aktas galioja, ar ne*. Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, jog Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies nuostatos, kad ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti, negalima aiškinti neatsižvelgiant į Konstitucijos 110 straipsnio nuostatas. Konstitucinio Teismo nuomone, formuluotė „ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas pradėti teisenai nutraukti“ aiškintina kaip nustatanti Konstitucinio Teismo teisę tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi *ne teismai*, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes nutraukti pradėtą teiseną, o ne kaip nustatanti, kad kiekvienu atveju, kai ginčijamas teisės aktas yra panaikintas, pradėta teiseną turi būti nutraukta.

Galima daryti prielaidą, kad formuluodamas anksčiau išdėstyta Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje ir 110 straipsniuose nustatyto teisinio reguliavimo sampratą Konstitucinis Teismas atsižvelgė į tai, jog Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalyje yra nustatyta, jog ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti. Tačiau ar minėta Konstitucinio Teismo įstatymo nuostata tikrai saisto Konstitucinį Teismą? Yra pagrindas tuo labai rimtai abejoti, nes Konstitucijoje nėra nustatyta, jog Konstitucinis Teismas turi teisę nenagrinėti prašymo iš esmės, kai su prašymu į Konstitucinį Teismą kreipiasi Konstitucijoje nurodyti subjektai. Pagal Konstituciją atsakyti priimti nagrinėti bylą Konstitucinis Teismas turi teisę tik tuomet, jeigu kreipimasis grindžiamas ne teisiniais motyvais. Iš Konstitucijos išplaukia ir tai, jog įstatymų leidėjas įstatymu reglamentuodamas Konstitucinio Teismo veiklą gali nustatyti tam tikrus prašymo turinio ir jo pateikimo reikalavimus, *inter alia* ir tai, kad šių reikalavimų nesilaikymas leidžia Konstituciniam Teismui nepriimti nagrinėti prašymo, o jeigu pradėjus nagrinėti bylą paaiškėja, kad reikalavimų nesilaikoma – pradėtą teiseną nutraukti. Tačiau Konstitucijoje nėra nustatyta, jog tais atvejais, kai su prašymu ištirti teisės akto atitiktį Konstitucijai į Konstitucinį Teismą kreipiasi ne teismai, bet kiti subjektai, ir teisės aktas yra panaikinamas, Konstitucinis Teismas turi teisę nenagrinėti bylos iš esmės. Kreipimosi į Konstitucinį Teismą požiūriu, tokią teisę turintys subjektai Konstitucijoje nėra kaip nors diferencijuojami. Kreipimosi į Konstitucinį Teismą požiūriu, visi subjektai pagal Konstituciją yra lygūs, todėl ir jų kreipimasis į Konstitucinį Teismą turėtų lemti vienodas Konstitucinio Teismo pareigas. Tačiau iš Konstitucinio Teismo nutarimų, kuriuose buvo formuluojama Konstitucinio Teismo jurisdikcijos ribų samprata, matyti, jog Konstitucinis Teismas kol kas laikosi ne visiškai tokios nuostatos.

Suprantama, kol Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalis galioja, ja remiantis yra galimybė nutraukti pradėtą teiseną, jeigu ginčijamas teisės aktas yra panaikinamas. Tačiau ar Konstitucinis Teismas pernelyg nesureikšmino minėtos įstatymo 69 straipsnio 4 dalies nuostatos, jog ginčijamo akto panaikinimas yra pagrindas nutraukti pradėtą teiseną? Atkreiptinas dėmesys į tai, jog darydamas išvadą, kad tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti teisės akto atitiktį Konstitucijai kreipiasi ne teismai, bet kiti Konstitucijoje nurodyti subjektai, Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, turi teisę nu-

traukti pradėtą teiseną, jeigu ginčijamas teisės aktas yra panaikinamas, Konstitucinis Teismas ne tik pastatė į nevienodą teisinę padėtį subjektus, turinčius teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą, bet ir „prisiėmė“ sau teisę, remiantis vien subjektyviu požiūriu, t. y. atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos aplinkybes, spręsti, ar nutraukti pradėtą teiseną.

Minėta, kad kreipimosi į Konstitucinį Teismą požiūriu, tokią teisę turintys subjektai Konstitucijoje nėra kaip nors diferencijuojami, kad visų subjektų kreipimasis turėtų sukelti vienodas Konstitucinio Teismo pareigas. Pastebėtina ir tai, kad Konstitucijoje nėra normų, nustatančių Konstitucinio Teismo įgaliojimus, remiantis subjektyviais kriterijais, t. y. vien tuo, kaip Konstitucinis Teismas vertina nagrinėjamos bylos aplinkybes, spręsti ar nutraukti pradėtą teiseną, kai ginčijamas teisės aktas yra panaikintas. Todėl yra pagrindas abejoti, ar Konstitucinis Teismas tinkamai (pagrįstai) interpretavo Konstitucijos nuostatas, kai apibrėždamas savo jurisdikcijos ribas konstatavo, jog turi įgaliojimus, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, nutraukti pradėtą teiseną, jeigu į Konstitucinį Teismą kreipėsi ne teismai, bet kiti Konstitucijoje nurodyti subjektai, ir jeigu ginčijamas teisės aktas yra panaikintas.

Taigi dėl *negaliojančių* įstatymų ir kitų teisės aktų tyrimo Konstitucinis Teismas iki šiol yra suformulavęs tokią doktriną: Konstitucinis Teismas *privalo tirti ir negaliojančių įstatymų atitiktį Konstitucijai, taip pat negaliojančių poįstatyminių aktų atitiktį Konstitucijai ir įstatymams*, jeigu dėl įstatymų ir kitų teisės aktų konstitucingumo į Konstitucinį Teismą kreipėsi teismai. Tais atvejais, kai su prašymu ištirti negaliojančių įstatymų ir kitų teisės aktų konstitucingumą į Konstitucinį Teismą kreipiasi ne teismai, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, *gali (turi teisę) pradėtą teiseną byloje nutraukti, tačiau turi teisę jos ir nenutraukti.*

Kokios aplinkybės lėmė Konstitucinio Teismo doktrinos pasikeitimus? Jų gali būti ne viena. Pastebėtina, jog Konstitucinio Teismo nuostata, jog teismas nagrinėja tik galiojančių teisės aktų atitiktį Konstitucijai, buvo suformuluota teismo veiklos pradžioje ir vadinamosiose politiškai bei visuomeniškai „jautriose“ bylose. Galima daryti prielaidą, jog ką tik pradėjęs savo veiklą Konstitucinis Teismas galbūt kartais tiesiog vengė nagrinėti kai kurias bylas iš esmės, nenorėdamas kištis į Konstitucijos požiūriu, abejotiną teisinį reguliavimą, nes jeigu teismo sprendimais ginčijami teisės aktai būtų pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, tai galėtų sukelti didelį neigiamą politinį ir visuomeninį rezonansą, galėtų neigiamai atsilipti Konstitucinio Teismo autoritetui, kurį dar reikėjo išsikovoti ir įtvirtinti. Kitaip tariant, viena iš priežasčių galėjo būti ta, jog Konstitucinis Teismas buvo atsargus.

Kita aplinkybė, lėmusi Konstitucinio Teismo doktrinos pasikeitimą, galėjo būti tokia: buvo pastebėta, jog artėjant bylos nagrinėjimui Konstituciniame Teisme ginčijamą teisės aktą išleidę subjektai neretai pakeisdavo ar panaikindavo šį aktą, ginčijamo akto nuostatas perkeldavo į kitus ar tuos pačius – tik jau naujos redakcijos aktus, taip išvengdami teisės akto konstitucingumo tyrimo. Ypač akivaizdžiai tai buvo padaryta, kai Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo rengiama byla, kurioje buvo prašoma ištirti, ar Vyriausybės 1993 m. rugsėjo 30 d. nutarimu patvirtintų „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų“ 4.7. papunktis neprieštarauja Konstitucijai. Teismo posėdis šioje byloje buvo paskirtas 2000 m. balandžio 4 d., Vyriausybės atstovams apie tai buvo pranešta prieš 7 dienas, o jau kovo 31 d., t. y. likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio, ginčijamas Nuostatų papunktis Vyriausybės nutarimu buvo pakeistas.

Galbūt prie aplinkybių, lėmusių Konstitucinio Teismo doktrinos pasikeitimą, galima būtų priskirti ir tą, jog laikui bėgant, ir pamažu kaupiantis teismo jurisprudencijai, brendo ir pats Konstitucinis Teismas, atrasdamas naujus savo įgaliojimų konstitucinio įtvirtinimo aspektus.

Apie tai liudija ir Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarime [13] išdėstytas naujas Konstitucinio Teismo įgaliojimų aspektas: interpretuodamas Konstitucijos 105 straipsnio 1 dalies nuostatą, jog Konstitucinis Teismas nagrinėja, ar Konstitucijai neprieštarauja įstatymai ir kiti Seimo *priimti* aktai, minėtoje byloje Konstitucinis Teismas konstatavo, jog jis turi įgaliojimus tirti Seimo priimtų ir oficialiai paskelbtų įstatymų ir kitų teisės aktų (jų dalių) atitiktį Konstitucijai, *neatsižvelgdamas į tai, kokia yra nustatyta šių įstatymų ar kitų teisės aktų (jų dalių) taikymo pradžios data.* Kitaip tariant, Konstitucinis Teismas konstatavo, jog pagal Konstituciją jis turi įgaliojimus tirti ir dar *neįsigaliojusius* įstatymų ir kitų teisės aktų

atitiktį Konstitucijai. Svarbu, kad šie įstatymai ir kiti teisės aktai būtų priimti ir oficialiai paskelbti. Galima daryti prielaidą, jog formuluodamas tokią savo įgaliojimų sampratą, Konstitucinis Teismas rėmėsi tiek sąvokos „Seimo *priimti*“ lingvistiniu aiškinimu, tiek ir tuo, jog Konstitucijoje *nėra* nuostatų, kad Konstitucinis Teismas tiria *tik įsigaliojusius* įstatymus ir kitus Seimo aktus, tik įsigaliojusius Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktus.

Toks Konstitucijos nuostatų interpretavimas – Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti priimtų ir oficialiai paskelbtų, nors ir dar neįsigaliojusių įstatymų, Respublikos Prezidento aktų, Vyriausybės aktų konstitucingumą, nekeičia konstitucinės kontrolės būdo: Lietuvoje konstitucinė kontrolė yra paskesnė, tačiau leidžia pastebėti ir kai kuriuos naujus šios kontrolės aspektus.

Grįžtant prie minėtos Konstitucinio Teismo doktrinos, pagal kurią tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti teisės akto atitiktį Konstitucijai kreipiasi teismas, Konstitucinis Teismas *turi pareigą* ištirti, ar teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai, neatsižvelgdamas į tai, ar teisės aktas yra galiojantis, ar jau yra panaikintas, pastebėtina, jog Konstitucinis Teismas anksčiau yra priėmęs kelis sprendimus nutraukti pradėtą teiseną ir tais atvejais, kai su prašymais ištirti teisės akto atitiktį Konstitucijai buvo kreipęsi teismai. Ar Konstitucinio Teismo doktrinos pasikeitimas leidžia teismams iš naujo kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymais ištirti anksčiau ginčytų teisės aktų atitiktį Konstitucijai? Nors Konstitucinis Teismas dar nėra susidūręs su tokia problema ir jos nenagrinėjo, visgi galima daryti prielaidą, jog tokie pakartotiniai teismų prašymai nebūtų priimti nagrinėti, nes jų atžvilgiu jau yra priimti Konstitucinio Teismo sprendimai.

Kokios yra Konstitucinio Teismo jurisdikcijos ribos: ar teismas, nagrinėdamas prašymą, yra griežtai saistomas prašyme nurodytos tyrimo apimties, t. y. negali peržengti prašyme nurodytų tyrimo ribų, ar jis turi įgaliojimus pats, savo iniciatyva, išplėsti tyrimo ribas? Jeigu Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus išplėsti tyrimo ribas, tai kaip plačiai jis gali plėsti šias ribas?

Konstitucijos 102 ir 105 straipsniuose nustatyta, jog Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, ar Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai neprieštarauja *Konstitucijai* arba įstatymams. Taigi Konstitucinis Teismas privalo ištirti, ar ginčijamas įstatymas bei kitas teisės aktas neprieštarauja *Konstitucijai kaip visumai*. Iš šios konstitucinės nuostatos kyla Konstitucinio Teismo įgaliojimai tirti ginčijamo įstatymo, kito Seimo akto, Respublikos Prezidento akto bei Vyriausybės akto atitiktį ne tik pareiškėjo nurodytiems Konstitucijos straipsniams, bet ir kitiems Konstitucijos straipsniams bei principams. Pažymėtina, kad būtent taip Konstitucinis Teismas ir elgiasi, kai pastebi, jog pareiškėjo ginčijamas teisės aktas prieštarauja ir kitiems arba tik kitiems, pareiškėjo prašyme nenurodytiems, Konstitucijos straipsniams bei principams.

Kitas Konstitucinio Teismo jurisdikcijos ribų aspektas yra toks: ar Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti tik tų įstatymų bei kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai, kurie yra ginčijami, ar teismas, tyrimo metu pastebėjęs, jog Konstitucijai prieštarauja ir kiti, pareiškėjo prašyme nenurodyti, įstatymai bei teisės aktai, gali savo iniciatyva tirti ir tų kitų, pareiškėjo neginčijamų įstatymų bei teisės aktų, konstitucingumą?

Tais atvejais, kai pareiškėjas ginčija poįstatyminio teisės akto atitiktį Konstitucijai, bet neprašo ištirti, ar poįstatyminis teisės aktas neprieštarauja įstatymui, kurio pagrindu jis buvo priimtas, Konstituciniam Teismui kyla pareiga patikrinti ir tai, ar ginčijamas poįstatyminis teisės aktas neprieštarauja įstatymui, kurio pagrindu jis buvo priimtas (nors pareiškėjas minėto įstatymo ir neginčija), taip pat patikrinti, ar įstatymas, kurio pagrindu buvo priimtas ginčijamas poįstatyminis teisės aktas, neprieštarauja Konstitucijai. Kitaip būtų neįmanoma nustatyti, ar poįstatyminis teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai. Antai, poįstatyminį teisės aktą palyginus tiesiogiai su Konstitucija, galėtų būti konstatuota, kad šis aktas neprieštarauja Konstitucijai. Tačiau ar pakanka palyginimo vien su Konstitucija, kad galima būtų spręsti apie poįstatyminio teisės akto atitiktį Konstitucijai? Konstitucijoje yra įtvirtinta teisės aktų hierarchija, kuri reiškia ir tai, jog poįstatyminis aktas negali prieštarauti įstatymui, o įstatymas – Konstitucijai. Apsiribojus vien ginčijamo poįstatyminio akto lyginimu su Konstitucija nebūtų patikrinta, ar poįstatyminis teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai tuo aspektu, kad poįsta-

tyminis teisės aktas negali prieštarauti įstatymui. Taigi sprendžiant, ar pareiškėjo ginčijamas poįstatyminis teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai, visada turi būti patikrinama ir tai, ar šis aktas neprieštarauja įstatymui, kurio pagrindu jis buvo priimtas, nors šio įstatymo pareiškėjas ir neginčia.

Kita vertus, poįstatyminis teisės aktas, kurio atitiktimi Konstitucijai abejojama, gali neprieštarauti įstatymui, tačiau pats įstatymas, kurio pagrindu priimtas ginčijamas poįstatyminis aktas, gali prieštarauti Konstitucijai. Akivaizdu, kad Konstitucijai prieštaraujančiu įstatymu grindžiamas poįstatyminis teisės aktas negali neprieštarauti Konstitucijai. Todėl sprendžiant, ar poįstatyminis teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai, turi būti patikrinama ir tai, ar įstatymas, kuriuo grindžiamas poįstatyminis teisės aktas, neprieštarauja Konstitucijai, nors įstatymo atitikties Konstitucijai pareiškėjas neginčia. Šis teiginys nereiškia, jog gavęs prašymą ištirti poįstatyminio teisės akto atitiktį Konstitucijai Konstitucinis Teismas nagrinėjamoje byloje visada privalo spręsti, ar pareiškėjo neginčijamas įstatymas, kuriuo yra grindžiamas ginčijamas poįstatyminis teisės aktas, neprieštarauja Konstitucijai. Tyrimo metu pastebėjus, kad įstatymas, kurio pareiškėjas neginčia, tačiau kuriuo yra grindžiamas pareiškėjo ginčijamas poįstatyminis teisės aktas, prieštarauja Konstitucijai, Konstitucinis Teismas privalo tai konstatuoti. Kitaip tariant, tirti pareiškėjo neginčijamą įstatymą ir šį tyrimą atspindėti Konstitucinio Teismo nutarime būtina tik tuo atveju, jeigu sprendžiant ginčijamo poįstatyminio teisės akto atitiktį Konstitucijai paaiškėja, kad pareiškėjo neginčijamas įstatymas, kurio pagrindu priimtas ginčijamas poįstatyminis teisės aktas, prieštarauja Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas, turėdamas konstitucinius įgaliojimus tirti teisės aktų atitiktį Konstitucijai, turi pareigą šalinti iš teisės sistemos aktus, prieštaraujančius Konstitucijai. Pareiškėjo ginčijamas teisės aktas neretai tam tikra dalimi apima, lyg „uždengia“ kito teisės akto, kurio pareiškėjas neginčia, reguliuojamus visuomeninius santykius. Tyrimo metu pastebėjus, kad to kito, pareiškėjo neginčijamo, teisės akto konstitucingumas yra abejotinas, ir neištyrus jo atitikties Konstitucijai galėtų susidaryti tokia teisinė situacija, kai pripažinus pareiškėjo ginčijamą teisės aktą prieštaraujančiu Konstitucijai liktų galioti ir būtų taikomas dalį tų pačių santykių reguliuojantis kitas, pareiškėjo neginčijamas, teisės aktas. Kitaip tariant, iš teisės sistemos pašalinus tik dalį tuos pačius visuomeninius santykius reguliuojančių teisės aktų, konstitucinio teisėtumo užtikrinimo problema išliktų, nes būtų ir toliau taikomi *kiti*, t. y. pareiškėjo neginčijami ir konstitucingumo požiūriu netirti teisės aktai, reguliuojantys visuomeninius santykius visiškai analogiškai, kaip ir teisės aktai, kurie buvo pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai.

Oponentai šioje vietoje galėtų paprieštarauti, pateikdami kad ir tokį argumentą: Konstitucijoje nustatyta, jog Konstitucinis Teismas tiria, ar įstatymai ir kiti teisės aktai neprieštarauja Konstitucijai tik pagal Konstitucijoje nurodytų subjektų prašymus. Pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas savo iniciatyva negali pradėti tirti įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai. Taigi, ar Konstitucinis Teismas neviršija jam Konstitucijoje nustatytų įgaliojimų, kai ištiria ir tų įstatymų bei kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai, kurių pareiškėjas neginčia?

Vertinant, ar taip suprasdamas savo jurisdikcijos ribas Konstitucinis Teismas neviršija jam Konstitucijoje nustatytų įgaliojimų, esminę reikšmę turi tai, jog Konstitucinis Teismas niekada nepradedą teisės aktų atitikties Konstitucijai tyrimo savo iniciatyva, kad toks tyrimas atliekamas tik gavus Konstitucijoje nurodytų subjektų prašymą. Tačiau tuos pačius visuomeninius santykius įvairiais aspektais neretai reguliuoja ne vienas, bet keli kiti teisės aktai, jų nustatytas teisinis reguliavimas neretai persipina, būna neatsiejamas vienas nuo kito. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas dažnai apskritai negalėtų ištirti ginčijamo teisės akto atitikties Konstitucijai, prieš tai neištyręs, ar kitas, pareiškėjo neginčijamas teisės aktas, tiesiogiai susijęs su pareiškėjo ginčijamu teisės aktu, neprieštarauja Konstitucijai. (Antai, Konstitucinis Teismas pagal Seimo narių grupės prašymą nagrinėjo, ar 2001 metų valstybės biudžeto įstatymas neprieštarauja Konstitucijai ir dėl to, kad šiame įstatyme žemės ūkiui finansuoti, pareiškėjo nuomone, buvo numatyta mažiau kaip 10 proc. nacionalinio biudžeto išlaidų. Pareiškėjas savo prašymą grindė tuo, jog Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnyje buvo nustatyta, jog žemės ūkiui finansuoti kasmet paprastai skiriama ne mažiau kaip 10 proc. nacionalinio biudžeto išlaidų, o pagal Konstitucijos

131 straipsnio 2 dalį negalima mažinti įstatymų numatytų išlaidų, kol tie įstatymai nepakeisti. Nors pareiškėjas neprašė spręsti, ar Konstitucijai neprieštarauja Žemės ūkio valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnis, buvo akivaizdu, jog prieš tai neištyrus būtent šio įstatymo atitikties Konstitucijai nebus galima iširti, ar Konstitucijai neprieštarauja pareiškėjo ginčijamos 2001 metų valstybės biudžeto įstatymo nuostatos. Todėl Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs pareiškėjo prašymą iširti, ar 2001 metų valstybės biudžeto įstatymo kai kurios nuostatos neprieštarauja Konstitucijai, išnagrinėjo ir pareiškėjo neginčijamo Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnio, nustatančio, jog žemės ūkiui finansuoti kasmet paprastai skiriama ne mažiau kaip 10 proc. nacionalinio biudžeto išlaidų, atitiktį Konstitucijai ir pripažino, kad minėto įstatymo 16 straipsnis prieštarauja Konstitucijai [14].)

Konstitucinis Teismas pastebėjęs, jog Konstitucijai prieštarauja ne tik pareiškėjo ginčijamas teisės aktas (jo dalis), bet ir kitas teisės aktas (jo dalis), kurio pareiškėjas neginčia, tačiau kuris yra tiesiogiai ir neatskiriama susijęs su ginčijamu teisės aktu ir tam tikra dalimi apima ginčijamo teisės akto reguliuojamus santykius, konstatuoja ir neginčijamo teisės akto (jo dalies) prieštaravimą Konstitucijai [15]. Šiuo atveju Konstitucinis Teismas lyg pratęsia, patikslina pareiškėjo prašymą, pripildo jį ir to trūkstamo turinio, kuris objektyviai turėjo būti prašyme ir kurį prašyme turėjo pateikti pats pareiškėjas, jeigu prašymą būtų rengęs kruopščiau bei visapusiškiau, o ne apsiribotų vien atskirų teisinio reguliavimo fragmentų ginčijimu. Suprantama, Konstitucinis Teismas prieš imdamasis tirti ir pareiškėjo neginčijamų įstatymų ar kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai turi labai kruopščiai įvertinti visas aplinkybes ir konstatuoti, jog pareiškėjo neginčijamu įstatymu ar kitu teisės aktu yra įsiterpiama į pareiškėjo ginčijamo įstatymo ar kito teisės akto reguliuojamus visuomeninius santykius, ir dėl to pareiškėjo neginčijamas įstatymas ar kitas teisės aktas yra tiesiogiai ir neatskiriama susijęs su pareiškėjo ginčijamu įstatymu ar kitu teisės aktu. Kitaip labai nesunkiai galima peržengti ribą, kai gali kilti pagrįstų abejonių, ar Konstitucinis Teismas neviršijo jam Konstitucijoje nustatytų įgaliojimų.

Taigi interpretuodamas Konstitucijos nuostatas Konstitucinis Teismas suformulavo tokią savo jurisdikcijos tiriant pareiškėjo neginčijamų įstatymų ar kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai sampratą: *pirma*, Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti ir pareiškėjo neginčijamų įstatymų bei kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai, tačiau tik tų, kuriais įsiterpiama į pareiškėjo ginčijamo įstatymo bei kitų teisės aktų reguliuojamus santykius; *antra*, atsižvelgdamas į tai, jog pagal Konstituciją poįstatyminis aktas negali prieštarauti ne tik Konstitucijai, bet ir įstatymams, Konstitucinis Teismas tirdamas, ar poįstatyminis teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai, turi iširti ir tai, ar poįstatyminis aktas neprieštarauja pareiškėjo neginčijamam įstatymui, kuriuo grindžiamas ginčijamas poįstatyminis aktas; tokiu atveju Konstitucinis Teismas turi iširti ir tai, ar įstatymas, kurio pagrindu buvo priimtas poįstatyminis teisės aktas, neprieštarauja Konstitucijai; *trečia*, Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti ir tų įstatymų bei kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai, kurių pareiškėjas neginčia, jeigu šie įstatymai ar kiti teisės aktai yra ginčijamų įstatymų ar kitų teisės aktų nauja redakcija, neatsižvelgdamas į tai, ar šie įstatymai arba kiti teisės aktai jau yra įsigalioję, ar jie įsigalios ateityje, ir jeigu juose yra tos pačios arba iš esmės analogiškos nuostatos, kurios yra pareiškėjo ginčijamuose įstatymuose ar kituose teisės aktuose.

Pagal Konstitucijos 105 straipsnį Konstitucinis Teismas nagrinėja, ar Konstitucijai neprieštarauja *įstatymai*. Konstitucijoje nėra straipsnių, kuriuose būtų įtvirtinta, jog Konstitucinis Teismas tiria, ar Konstitucijai neprieštarauja konstituciniai įstatymai, taip pat nėra straipsnių, kuriuose būtų nustatyta, jog Konstitucinis Teismas tiria, ar įstatymai neprieštarauja konstituciniams įstatymams. Pagal Konstitucijos 105 straipsnį Konstitucinis Teismas nagrinėja, ar Seimo priimti poįstatyminiai teisės aktai neprieštarauja Konstitucijai. Konstitucijoje nėra straipsnių, kuriuose būtų įtvirtinta, jog Konstitucinis Teismas tiria Seimo priimtų poįstatyminių teisės aktų atitiktį ne tik Konstitucijai, bet ir įstatymams, taip pat ir konstituciniams įstatymams.

Formaliai vertinant, galima teigti, esą minėtas konstitucinis reguliavimas nenumato, jog Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti, ar Konstitucijai neprieštarauja konstituciniai įsta-

tymai, ar įstatymai neprieštarauja konstituciniams įstatymams, ar Seimo priimti poįstatyminiai teisės aktai neprieštarauja įstatymams ir konstituciniams įstatymams. Tačiau ar minėti konstituciniai įstatymai ir Seimo priimti poįstatyminiai teisės aktai pagal Konstituciją tikrai nepatenka į konstitucinės kontrolės sferą?

Konstitucinis Teismas ne viename savo nutarime yra konstatavęs, jog Konstitucijoje yra įtvirtintas Konstitucijos viršenybės principas, taip pat įstatymų viršenybė poįstatyminių teisės aktų atžvilgiu. Formuluodamas konstitucinių įstatymų sampratą [16] teismas rėmėsi tuo, jog vien tai, kad Konstitucijoje yra vartojamos dvi skirtingos sąvokos: „įstatymai“ ir „konstituciniai įstatymai“, jog Konstitucijoje (69 str. 3 d.) yra nustatyti ypatingi reikalavimai konstituciniams įstatymams priimti, reiškia, kad konstituciniai įstatymai užima ypatingą vietą teisės sistemoje, kad jie turi ypatingą teisinę galią. Jeigu konstitucinius įstatymus galima būtų pakeisti „paprastais“ įstatymais, konstituciniai įstatymai, kaip Konstitucijoje įtvirtinta atskira, ypatinga įstatymų rūšis, netektų prasmės.

Konstitucija yra vientisas aktas (6 str. 1 d.), todėl Konstitucija negali būti aiškinama taip, kad būtų paneigta kuri nors (bet kuri) Konstitucijoje įtvirtinta nuostata; visos Konstitucijos nuostatos yra tarpusavyje susijusios ir suderintos, visos jos įtvirtina arba atspindi tam tikras konstitucines vertybes, tarp kurių yra pusiausvyra. Konstitucinių įstatymų ypatingą vietą teisės sistemoje, jų aukštesnę negu „paprastų“ įstatymų teisinę galią lemia pati Konstitucija. Konstituciniai įstatymai Konstitucijoje yra numatyti būtent todėl, kad galima būtų užtikrinti šiais įstatymais reguliuojamų visuomeninių santykių didesnį stabilumą. Nors Konstitucijoje tiesiogiai nėra nurodyta konstitucinių įstatymų teisinė galia, tačiau iš konstitucinio reguliavimo visumos Konstitucinis Teismas padarė jau minėtą išvadą, kad konstituciniai įstatymai yra aukštesnės teisinės galios negu „paprasti“ įstatymai. Tai reiškia, kad pagal Konstituciją įstatymai negali prieštarauti konstituciniams įstatymams, ir kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti „paprastų“ įstatymų atitiktį ne tik Konstitucijai, bet ir konstituciniams įstatymams. Iš Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalies nuostatos, jog negalioja joks įstatymas *ar kitas* aktas, priešingas Konstitucijai, išplaukia, kad konstituciniai įstatymai turi atitikti Konstituciją. Ar konstitucinis įstatymas neprieštarauja Konstitucijai, sprendžia Konstitucinis Teismas.

Nors Konstitucijoje nėra tiesiogiai įtvirtinta, jog Konstitucinis Teismas tiria, ar Seimo priimti poįstatyminiai aktai neprieštarauja įstatymams bei konstituciniams įstatymams, aki-vaizdu, kad pagal Konstituciją minėti poįstatyminiai teisės aktai negali nepatekti į konstitucinės kontrolės sferą. Kitaip būtų sudarytos prielaidos pažeisti Konstitucijoje įtvirtintą teisės aktų hierarchiją, nebūtų įmanoma užtikrinti Konstitucijoje įtvirtintos įstatymų viršenybės, taigi, būtų sudarytos prielaidos pažeisti Konstituciją. Todėl Konstitucinis Teismas nuo pat savo veiklos pradžios laikosi nuostatos, jog neprieštarauti įstatymams turi ne tik Respublikos Prezidento bei Vyriausybės aktai, bet ir Seimo priimti poįstatyminiai aktai. Šie aktai turi neprieštarauti ir konstituciniams įstatymams.

Apsibrėžiant jurisdikcijos ribas Konstituciniam Teismui gali tekti susidurti su gana netikėta problema: koks yra oficialus įstatymo ar kito teisės akto, kurio konstitucingumą prašoma iširti, tekstas? Pagal Konstituciją galioja tik paskelbti įstatymai (6 str. 2 d.). Konstitucijos 70, 71 ir kituose straipsniuose rašoma apie oficialų įstatymų paskelbimą. Įstatymo „Dėl įstatymų ir kitų teisės aktų paskelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 1 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, jog įstatymai, Seimo priimti kiti aktai, Respublikos Prezidento dekretai, Vyriausybės nutarimai laikomi oficialiai paskelbtais juos paskelbus „Valstybės žiniuose“. Taigi Konstitucinis Teismas turėtų tirti tą teisės aktą, kuris buvo oficialiai paskelbtas „Valstybės žiniuose“. Su problema, koks yra tikrasis „Valstybės žiniuose“ paskelbto teisės akto tekstas, susiduriama tada, kai „Valstybės žiniuose“ yra paskelbiami oficialiai publikuoto teisės akto atitaisymai. Tai nėra retas atvejis, atitaisymų neišvengiama net tada, kai yra paskelbiami fundamentalūs, ypač svarbius visuomeninius santykius reguliuojantys įstatymai, pavyzdžiui, kodeksai. Antai, Civilinio kodekso atitaisymai buvo skelbiami net trijuose „Valstybės žinių“ numeriuose [17], iš viso buvo padaryti trisdešimt septyni Civilinio kodekso straipsnių (jų dalių) atitaisymai. Palyginę, kaip Civilinio kodekso straipsniai buvo išdėstyti iki atitaisymų, ir kaip jie suformuluoti po atitaisymų, pastebėsime, kad po atitaisymų šie straipsniai neretai gerokai pasikeičia (kartais iš jų išbraukiamos ištiesios nuostatos, kartais įrašomos naujos nuostatos, kartais straipsnio

tekstas perredaguojamas įrašant į jį kai kuriuos žodžius ir pan.). Pavyzdžiui, Civilinio kodekso 2.9. straipsnio 1 dalis pradžioje buvo išdėstyta taip: „Kolektyvinio juridinio asmens organo posėdžiai (susirinkimai) turi būti protokoluojami.“ Paskelbtuose atitaisymuose ji skamba taip: „Juridinio asmens kolegialaus organo posėdžiai (susirinkimai) turi būti protokoluojami“. Taigi vietoj sąvokos „kolektyvinis juridinis asmuo“ pavartota sąvoka „juridinis asmuo“; vietoj „organo posėdžių“ rašoma apie „kolegialaus organo posėdžius“. Civilinio kodekso 6.497. straipsnio 1 dalies punktas pradžioje skambėjo taip: „nuomininkas naudojasi *turtu* ne pagal sutartį ar *turto* paskirtį“ (tuomet galima reikalauti nutraukti nuomos sutartį prieš terminą – *aut. pastaba*); po atitaisymų šis punktas skamba taip: „nuomininkas naudojasi *daiktu* ne pagal sutartį ar *daikto* paskirtį“. Taigi žodis „turtas“ pakeistas žodžiu „daiktas“. Akivaizdu, kad minėti ir panašaus pobūdžio atitaisymai nėra vien techninės klaidos ištaisymas: jais yra pakeičiamas teisinio reguliavimo turinys.

Tad klausimas: koks įstatymo ar kito teisės akto tekstas yra autentiškas, nėra nepagrįstas. Pagal Seimo statutą Seimo priimto įstatymo teksto autentiškumą patvirtina Seimo Pirmininkas ir perduoda jį Respublikos Prezidentui pasirašyti (29 str. 1 d. 2 p.). Respublikos Prezidento pasirašytas įstatymas oficialiai paskelbiamas „Valstybės žiniuose“. Darytina išvada, kad oficialus įstatymo tekstas yra tas, kurį pasirašo ir oficialiai paskelbia Respublikos Prezidentas. „Valstybės žiniuose“ paskelbto įstatymo teksto niekas negali keisti (taisyti), nes tai yra Seimo priimtas ir Respublikos Prezidento promulguotas įstatymas. Tačiau, kaip minėta, oficialiai paskelbtų įstatymų tekstai neretai koreguojami paskelbiant „Valstybės žiniuose“ atitaisymus. Juos skelbia arba Seimo kanceliarijos Dokumentų skyrius, arba „Valstybės žinių“ redakcija. Kokių teisiniu pagrindu skelbiami šie atitaisymai? Teisės akto, nustatančio kurio nors subjekto teisę skelbti atitaisymus, nėra. Galima sakyti, kad atitaisymai daromi vadovaujantis nuostata, jog subjektas, perdavęs įstatymo tekstą paskelbti „Valstybės žinių“ redakcijai, turi teisę ištaisyti vėliau pastebėtas klaidas. Kyla klausimas: kokias klaidas? Jeigu tai korektūros klaidos ar kitos grynai techninio pobūdžio spausdinimo klaidos, tokios klaidos gal ir galėtų būti ištaisomos „Valstybės žiniuose“ paskelbiant minėtus atitaisymus. Tačiau ar galima vadinti klaidos ištaisymu tokį įstatymo teksto pakeitimą, kai ištaisymu pakeičiamas teisinio reguliavimo turinys? Manau, kad šiuo atveju tenka kalbėti ne apie klaidos ištaisymą, bet apie Seimo valios, kuri buvo išreikšta Seimo priimtame įstatyme, ir Respublikos Prezidento valios, kurią jis išreiškė pasirašydamas būtent tokį įstatymo tekstą, kurį jis gavo iš Seimo, koregavimą.

Nėra jokia paslaptis, kodėl atsiranda minėti atitaisymai: Seimo komitetai, Seimo nariai neretai skuba kuo greičiau priimti įstatymą, nepakankamai laiko skirdami tam, kad įstatymo tekstas būtų išdėstytas tiksliai, aiškiai, be vidinių prieštaravimų ir pan. Neretai įstatymą priėmus (Seimo nariai už jį jau balsavo) įstatymo tekstas dar yra tikslinamas (redaguojamas) Seimo kanceliarijos Dokumentų skyriuje dalyvaujant Seimo nariams, kurie buvo paskirti atsakingi už įstatymo projekto galutinį parengimą. Tai pirmoji pakopa, kurioje gali atsirasti kitoks įstatymo tekstas negu tas, už kurį balsavo Seimo nariai. Oficialiai paskelbus įstatymą „Valstybės žiniuose“ jį perskaito ne tik įstatymo projekto rengėjai, bet ir tie asmenys, kurie turės šį įstatymą taikyti. Būtent tuomet neretai ir yra pastebimi didesni „netikslumai“ įstatymo tekste. Pagal Konstituciją įstatymo tekstą gali pakeisti tik tas subjektas, kuris priėmė įstatymą, t. y. Seimas. Tačiau teikti Seimui įstatymo pakeitimo projektą dažniausiai nenorima, todėl yra pasirenkamas „paprastesnis“ kelias: Seimo nariai, buvę atsakingi už įstatymo projekto parengimą, paprašo, kad Dokumentų skyrius paskelbtų „Valstybės žiniuose“ atitaisymą.

Taigi, kokį įstatymo tekstą Konstitucinis Teismas tirtų, jeigu būtų paskelbti minėti šio įstatymo atitaisymai? Šios problemos Konstitucinis Teismas nėra nagrinėjęs, tačiau, mano nuomone, pagal Konstituciją teismas turėtų tirti tą tekstą, kuris buvo oficialiai promulguotas, t. y. tą tekstą, kurį pasirašė ir oficialiai paskelbė Respublikos Prezidentas. Tekstai, kuriuos „Valstybės žiniuose“ išspausdino kiti subjektai, taigi ir minėti atitaisymai, nėra oficialus įstatymo tekstas, todėl jis neturėtų tapti Konstitucinio Teismo tyrimo dalyku.

Lietuvoje galioja Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas, reglamentuojantis valstybės paslaptį sudarančios informacijos apsaugą. Pagal įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ teisės aktai, kuriuose yra valsty-

bės ar tarnybinę paslaptį sudarančių žinių „Valstybės žiniuose“ neskelbiami, šie aktai išsiunčiami toms institucijoms, kurios gali disponuoti valstybės ar tarnybinę paslaptį sudarančiomis žiniomis (3 str. 3 d.).

Ar teisės aktai, kurie nebuvo oficialiai paskelbti „Valstybės žiniuose“, gali būti Konstitucinio Teismo tyrimo dalykas? Pirmą kartą Konstitucinis Teismas su šiuo klausimu susidūrė nagrinėdamas Aukštesniojo administracinio teismo prašymą ištirti, ar vienas iš Vyriausybės nutarimų, kuris buvo pažymėtas žyma „visiškai slaptai“, neprieštarauja Konstitucijai. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pagal Konstituciją jis turi įgaliojimus spręsti, ar Konstitucijai neprieštarauja bet kuris įstatymas ar kitas Seimo aktas, Respublikos Prezidento aktas bei Vyriausybės aktas, nepriklausomai nuo to, ar teisės aktas yra (ar būtų) pažymėtas visiško slaptumo, slaptumo, konfidencialumo ar kokia nors kita žyma [18]. Kitaip Konstitucinis Teismas negalėtų atlikti savo konstitucinės pareigos: šalinti iš teisės sistemos aktus, kurie neatitinka Konstitucijos.

Kitas atvejis, kai Konstituciniam Teismui teko spręsti, ar jis gali tirti „Valstybės žiniuose“ nepaskelbto teisės akto atitiktį Konstitucijai, buvo toks: ar teismas gali tirti vadinamuosius „protokolinius“ Vyriausybės sprendimus. Šie sprendimai, skirtingai nuo Vyriausybės nutarimų, „Valstybės žiniuose“ oficialiai nebūdavo skelbiami: jie būdavo tiesiog įrašomi į Vyriausybės posėdžio protokolą, o šio protokolo išrašai būdavo išsiunčiami tiems subjektams, kuriems buvo skirti Vyriausybės sprendimai. Konstitucinis Teismas pagal pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą išnaginėjęs, ar į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 22 d. posėdžio protokolą įrašytas Vyriausybės sprendimas „Dėl kompanijos „Danisco Sugar“ A/S prašymo įsigyti cukraus pramonės įmonių akcijų“ neprieštarauja Konstitucijai, pažymėjo, jog nors Konstitucijoje ir yra vartojamos įvairios sąvokos: „Vyriausybės nutarimai“, „Vyriausybės aktai“, „Vyriausybės sprendimai“, tačiau Konstitucijoje yra įtvirtinta tik viena teisės aktų, kuriuos Vyriausybė turi teisę priimti sprendama valstybės valdymo reikalus, rūšis – Vyriausybės nutarimai. Teisinės valstybės principo esminis elementas yra tas, kad galioja tik paskelbti teisės aktai. Teisė negali būti nevieša. Konstituciniai reikalavimai, kad galėtų tik paskelbti teisės aktai ir kad jie galėtų į ateitį, – svarbi teisinio tikrumo prielaida. Pagal Konstituciją Vyriausybė, sprendama valstybės valdymo reikalus, visada turi priimti nutarimus ir jie turi būti paskelbti neatsižvelgiant į tai, ar Vyriausybės priimami teisės aktai yra norminiai, ar individualūs, taip pat neatsižvelgiant į tai, kokiam subjektui ar subjektų grupei jie skirti. Atsižvelgdamas į tai, kad sprendama valstybės valdymo reikalus (cukraus pramonės koncentravimo reikalus) Vyriausybė priėmė ne nutarimą, bet protokolinį sprendimą, ir kad Vyriausybės sprendimas nebuvo oficialiai paskelbtas „Valstybės žiniuose“, Konstitucinis Teismas pripažino minėtą Vyriausybės protokolinį sprendimą prieštaraujančiu Konstitucijai pagal formą ir pasirašymo tvarką, taip pat pagal skelbimo ir įsigaliojimo tvarką [19].

Konstitucijos 107 straipsnyje nustatyta, jog įstatymas ar kitas Seimo aktas, Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jų dalys) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 71 straipsnio 1 ir 2 dalis tuo atveju, kai teismas pripažįsta, kad teisės aktas prieštarauja Konstitucijai, Konstitucinis Teismas turi nurodyti, kuriems konkrečioms Konstitucijos straipsniams ar jų nuostatomis teisės aktas prieštarauja. Ar iš nurodyto teisinio reguliavimo išplaukia, jog Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti teisės aktų atitiktį tik konkrečioms Konstitucijos straipsniams ir šių straipsnių nuostatomis, ar teismas turi įgaliojimus tirti ir tai, ar teisės aktai neprieštarauja taip pat ir Konstitucijos principams?

Tai sudėtingas klausimas, atsakymas į kurį priklauso nuo to, kaip suprantama, iš ko susideda Konstitucija. Konstitucinis Teismas laikosi nuomonės, jog Konstituciją sudaro ne vien jos tekstas (preambulė, straipsniai, straipsnių nuostatos), bet ir konstituciniai principai. Tokius teisės teorijoje visuotinai pripažįstamus Konstitucijos principus, kaip teisinės valstybės principą, valdžių atskyrimo principą ir kitus principus galima išvesti tik iš visos Konstitucijos, jų negalima kildinti tik iš kurio nors vieno ar kelių Konstitucijos straipsnių. Pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus, taigi – ir priedermę šalinti iš teisės sistemos aktus, prieštaraujančius Konstitucijai kaip visumai. Įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyto

teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai kartais apskritai nebūtų įmanoma patikrinti, jeigu šie įstatymai bei kiti teisės aktai būtų lyginami tik su Konstitucijos tekstu. Antai, Konstitucijoje nerasime tekste išdėstytos nuostatos, jog teisės aktuose numatomos sankcijos už teisės pažeidimą turi būti proporcingos padaryto pažeidimo pobūdžiui ir siekiamam tikslui. Tačiau tai, jog Konstitucijoje nėra tokio teksto, dar nereiškia, kad įstatymų leidėjas gali nustatyti bet kokio dydžio ir bet kokio pobūdžio sankcijas už teisės pažeidimą. Įstatymų leidėją saisto Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas, kuris *inter alia* reiškia ir tai, jog nustatant sankcijas už teisės pažeidimus būtina paisyti prigimtinio teisingumo, jog negalima nustatyti tokių sankcijų, kurios būtų neproporcingos teisės pažeidimo pobūdžiui bei siekiamam teisėtam tikslui.

Taigi Konstitucinio Teismo įgaliojimai konstatuoti teisės akto prieštaravimą tik Konstitucijos principams, nenurodant konkretaus Konstitucijos straipsnio, išplaukia iš to, jog Konstituciją sudaro ne vien straipsniai, straipsnių dalys (nuostatos), bet ir Konstitucijos principai, ir taip pat iš Konstitucijoje įtvirtintos Konstitucinio Teismo paskirties ir konstitucinės priedermės užtikrinti Konstitucijos viršenybę ir konstitucinį teisėtumą, apsaugoti kitas Konstitucijoje įtvirtintas vertybes.

Pastebėtina, kad Konstitucinio Teismo nutarimuose prieštaravimas kuriam nors konstituciniam principui dažniausiai konstatuojamas ne nutarimo rezoliucinėje, bet motyvuojamoje dalyje, nutarime suformuluotuose argumentuose. Nutarimo rezoliucinėje dalyje prieštaravimas kuriam nors konstituciniam principui neretai nurodomas nurodžius ir konkretų Konstitucijos straipsnį, kuriam prieštarauja ginčijamas teisės aktas. Kol kas tik keliuose nutarimuose (2000 m. gruodžio 6 d. ir 2001 m. lapkričio 29 d.) Konstitucinis Teismas pripažino teisės aktą prieštaraujančiu vien konstituciniam principui, nenurodydamas jokie Konstitucijos straipsnio.

Apibendrinant šiame straipsnyje pateiktą Konstitucinio Teismo jurisdikcijos analizę galima teigti, jog pagal tai, kaip Konstitucinis Teismas interpretuoja ir apibrėžia savo jurisdikcijos ribas, jį galima priskirti prie „aktyvistinių“ teismų. Jis kartais visiškai priartėja prie ribos, kai gali kilti abejonių, ar teismas neviršijo jam Konstitucijoje nustatytų įgaliojimų, tačiau šios ribos nėra karto nėra peržengęs.

Išvados

1. Konstitucijos nuostatos, įtvirtinančios Konstitucinio Teismo jurisdikciją, yra suformuluotos labai lakoniškai. Kaip ir kitos Konstitucijos nuostatos, jos turi būti aiškinamos. Aiškinti Konstituciją įgaliojimus turi tik Konstitucinis Teismas.

2. Konstitucinis Teismas, savo veiklos pradžioje suformulavęs nuostatą, jog jis tiria tik galiojančių teisės aktų atitiktį Konstitucijai, pamažu keitė šį nusistatymą ir šiuo metu laikosi nuostatos, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti ne tik galiojančių teisės aktų, bet ir negaliojančių (panaikintų, pakeistų) teisės aktų atitiktį Konstitucijai, taip pat priimtų ir oficialiai paskelbtų teisės aktų atitiktį Konstitucijai, neatsižvelgdamas į tai, kokia yra nustatyta šių teisės aktų taikymo pradžia.

3. Konstitucinis Teismas laikosi nuostatos, jog tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi byla nagrinėjantis teismas, kuriam kyla abejonių dėl byloje taikytino teisės akto konstitucingumo, Konstitucinis Teismas turi pareigą išnagrinėti teismo prašymą neatsižvelgdamas į tai, ar ginčijamas teisės aktas galioja, ar ne.

4. Tais atvejais, kai pareiškėjas ginčija poįstatyminio teisės akto atitiktį Konstitucijai ir neprašo ištirti, ar poįstatyminis teisės aktas neprieštarauja įstatymui, kurio pagrindu jis buvo priimtas, Konstitucinis Teismas turi pareigą patikrinti, ar ginčijamas poįstatyminis teisės aktas neprieštarauja minėtam įstatymui, taip pat turi pareigą ištirti, ar įstatymas, kurio pagrindu priimtas ginčijamas poįstatyminis teisės aktas, neprieštarauja Konstitucijai.

5. Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti ne tik pareiškėjo ginčijamų įstatymų atitiktį Konstitucijai, bet ir tų pareiškėjo neginčijamų įstatymų atitiktį Konstitucijai, kuriais įsiterpiama į pareiškėjo ginčijamo įstatymo reguliuojamus santykius ir dėl to pareiškėjo neginčijamas įstatymas yra tiesiogiai ir neatskiriama susijęs su pareiškėjo ginčijamu teisės aktu.

6. Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti ir tų įstatymų bei kitų teisės aktų atitikimą Konstitucijai, kurių pareiškėjas neginčija, jeigu šie įstatymai ar kiti teisės aktai yra ginčijamų įstatymų ar kitų teisės aktų nauja redakcija, neatsižvelgdamas į tai, ar šie įstatymai ar kiti teisės aktai jau yra įsigalioję, ar jie įsigalios ateityje ir jeigu juose yra tos pačios ar iš esmės analogiškos nuostatos, kurios yra ginčijamuose įstatymuose arba kituose teisės aktuose.

7. Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti, ar Konstitucijai neprieštarauja bet kuris įstatymas ar kitas Seimo aktas, Respublikos Prezidento aktas bei Vyriausybės aktas, neatsižvelgdamas į tai, ar teisės aktas yra (ar būtų) pažymėtas visiško slaptumo, slaptumo, konfidencialumo ar kokia nors kita žyma.

8. Konstituciją sudaro ne vien jos tekstas (preambulė, straipsniai), bet ir konstituciniai principai. Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti, ar įstatymas ar kitas teisės aktas neprieštarauja konstituciniam principui.

PASTABOS IR NUORODOS

1. **Kūris E.** Konstitucija ir jos aiškinimas // Politologija. 1999. Nr. 2.
2. **Konstitucinio Teismo** 2000 m. sausio 12 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimo išaiškinimo“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 4–100.
3. **Lietuvos Aukščiausiasis Teismas** 2000 m. balandžio 17 d. nutartyje civilinėje byloje „Stomaitė prieš Kėdainių rajono savivaldybę“ (Civ. byla Nr. 3K–3–385/2000) konstatavo, jog „nuosavybės teisės atkūrimo klausimus reguliuojančių teisės aktų taikymą ir aiškinimą privalu grįsti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika“. Pacitavęs atitinkamų Konstitucinio Teismo nutarimų *motyvuojamųjų* dalių nuostatas Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo ir tai, kad „cituotosios Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų nuostatos yra šio Teismo nutarimo *ratio decidendi*, turinčios precedento sprendžiant klausimą dėl nuosavybės teisės atkūrimo būdo“.
4. **Pavilonis V.** *Lex retro non agit* principas Lietuvos Respublikos įstatymų leidyboje ir Konstitucinio Teismo praktikoje // Teisė. 1995. T. 29.
5. **Žilys J.** Konstitucinio Teismo aktai teisės šaltinių sistemoje // Jurisprudencija. 2000. T. 17(9). P. 77; **Lapinskas K.** Teisės šaltiniai ir konstitucinės priežiūros institucijų baigiamieji aktai // Konstitucinės priežiūros institucijų baigiamieji aktai: konferencijos medžiaga. – Vilnius: Konstitucinis Teismas, 2000. P. 53; **Birmontienė T.** Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo aktai kaip konstitucinės teisės šaltinis // Lietuvos konstitucinė teisė. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 63–65.
6. **Konstitucinio Teismo** jurisdikcijos ribas visapusiškai apžvelgia E. Kūris pranešime „Konstitucija, konstitucinė doktrina ir Konstitucinio Teismo diskrecija“, skaitytame 2002 m. kovo 15–16 dienomis Vilniuje vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas“ – žr. kn. Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas: Baltijos ir Skandinavijos šalių konferencijos medžiaga. 2002 m. kovo 15–16 d., Vilnius.
7. **Konstitucinio Teismo** 1993 m. spalio 10 d. sprendimas dėl pradėtos teisenos byloje nutraukimo // Valstybės žinios. 1993. Nr. 54–1060.
8. **Konstitucinio Teismo** 1993 m. gruodžio 21 d. sprendimas „Dėl pradėtos teisenos byloje Nr. 8 „Dėl Vilniaus miesto 2-osios apylinkės teismo prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 8¹ straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ nutraukimo // Valstybės žinios. 1993. Nr. 72–1364.
9. **Konstitucinio Teismo** 1995 m. liepos 5 d. sprendimas „Dėl Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. spalio 12 d. nutarimai Nr. 421 „Dėl tarpukinių įmonių perregistravimo ir pajinių įnašų panaudojimo žemės ūkio įmonėse“ ir Nr. 422 „Dėl žemės ūkio įmonių vadovų teisių ir pareigų privatizavimo laikotarpiui“ atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją // Valstybės žinios. 1995. Nr. 57-1433.
10. **Konstitucinio Teismo** 1999 m. liepos 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1988 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 10 straipsnio 4 punkto, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 27 d. nutarimo Nr. 105 „Dėl Lietuvos standartizacijos departamento prie valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministerijos reorganizavimo“ 2 punkto, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 30 d. nutarimo Nr. 117 „Dėl Lietuvos zoologijos sodo steigėjo teisių perdavimo“ 2 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės

1998 m. kovo 30 d. nutarimo Nr. 366 „Dėl kai kurių žemės ir miškų ūkio ministerijos funkcijų perdavimo aplinkos apsaugos ministerijai ir Miškų ir saugomų teritorijų departamento prie Aplinkos apsaugos ministerijos įsteigimo“ 3 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 1999. Nr. 61–2015.

11. **Konstitucinio Teismo** 2000 m. balandžio 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 731-19 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų“ 4.7 papunkčio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 7 punktui // Valstybės žinios. 2000. Nr. 30–840.
12. **Konstitucinio Teismo** 2002 m. rugpjūčio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. vasario 4 d. nutarimu Nr. 120 „Dėl valstybei ar savivaldybėms nuosavybės teise priklausančių pastatų arba patalpų perdavimo už akcijas tvarkos“ patvirtintos valstybei ar savivaldybėms nuosavybės teise priklausančių pastatų arba patalpų perdavimo už akcijas tvarkos 3 punkto (1999 m. vasario 4 d. ir 2000 m. balandžio 14 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 20 straipsnio 5 daliai (1998 m. gegužės 12 d. redakcija) // Valstybės žinios. 2002. Nr. 82–3529.
13. **Konstitucinio Teismo** 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2002. Nr. 93–4000.
14. **Konstitucinio Teismo** 2002 m. sausio 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo (2000 m. gruodžio 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų dydį ir išlyginimą lemiančių rodiklių patvirtinimo 2001, 2002 ir 2003 metams įstatymo ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2002. Nr. 5–186.
15. **Konstitucinio Teismo** 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 22 d. posėdžio protokolą įrašyto Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimo „Dėl kompanijos „Danisco Sugar“ A/S prašymo įsigyti cukraus pramonės įmonių akcijų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 3 bei 8 straipsnių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2001. Nr. 102–3636; Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo (2000 m. gruodžio 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų dydį ir išlyginimą lemiančių rodiklių patvirtinimo 2001, 2002 ir 2003 metams įstatymo ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 5–186.
16. **Konstitucinio Teismo** 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų Konstitucinio įstatymo 8 straipsniu // Valstybės žinios. 2001. Nr. 29–938.
17. „Valstybės žinios“ // 2000. Nr. 77. P. 80; 2000. Nr. 80. P. 61–63; 2000. Nr. 82. P. 89.
18. **Konstitucinio Teismo** 2000 m. balandžio 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 731-19 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų“ 4.7 papunkčio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 7 punktui // Valstybės žinios. 2000. Nr. 30–840.
19. **Konstitucinio Teismo** 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 22 d. protokolą įrašyto Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimo „Dėl kompa-

nijos „Danisco Sugar“ A/S prašymo įsigyti cukraus pramonės įmonių akcijų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 3 bei 8 straipsnių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2001. Nr. 102–3636.

The Limits of the Jurisdiction of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania

Dr. Vytautas Sinkevičius

Law University of Lithuania

SUMMARY

The Constitution is composed of not only its text or the legal norms set forth in it, but also of its principles. It is only the Constitutional Court that can officially construe the Constitution. The Constitution provides that the Constitutional Court shall decide whether the laws and other acts issued by Seimas are not in conflict with the Constitution and whether acts issued by President of the Republic and the Government are not in conflict with the Constitution or laws. The powers of the Constitutional Court are established in the Constitution in a very laconic manner, therefore the limits of the jurisdiction of the Constitutional Court depend on how the provisions of the Constitution are interpreted. The analysis of the rulings of the Constitutional Court permits to draw a conclusion that the Constitutional Court gradually widens the limits of its jurisdiction. The Constitutional Court has the powers to consider whether not only valid legal acts but also non-valid (abolished, amended) legal acts are in conformity with the Constitution. Under the Constitution, the Constitutional Court has the powers to consider the conformity of the legal acts, which have not yet come into force with the Constitution provided the said acts have been officially published. If one requests to consider the conformity of a sub statutory legal act with the Constitution, the Constitutional Court has to consider also whether the disputed sub statutory legal act is in conformity with the law on the basis whereof it has been adopted, also to consider whether the said law is in conformity with the Constitution. The Constitutional Court has the powers to consider whether a law is in conformity with a constitutional law, whether a constitutional law is in compliance with the Constitution. The Constitutional Court has the powers to consider whether a law or other legal act is not in conflict with the principles of the Constitution.

